

1834-től fogva a nemzeti pénztárból és a hét bírák pénztárából mindegyik szék vagy kerület „adjutumot“ kapott, hogy hivatalnokaikat kellően fizetni képesek legyenek. 1836-tól fogva „az evangélikus lelkészek és tanítók illetményei is belevonatnak a közvagyon jövedelméből fedezett közszükségletek körébe“, de még igen csekély arányban.

1850-ben az abszolutizmus kora kezdetén a szász universitas Salmen ispán indítványára egyhangúlag elhatározta, hogy a nemzet és a hét bírák vagyonából a főconsistoriumnak évenként 50,000 frtot fizessenek és pedig 5 szász főgymnasium és 6 felsőbb népiskola segélyezésére. A következő évben a „contingensek“ fizetését is fel-fügesztették. A „Widmung“ 1851-ben Thun kultusminister közbenjárása következtében megnyerte a legfelsőbb jóváhagyást. De ezen határozat végrehajtása felett egészen 1859-ig vitázott az osztrák kultusminister a belügyministerrel és Erdély kormányzójával. Véggépeni méltányos elintézését a dolog csak 1876. XII. törvénycikk által nyert.

Igen alaposan tárgyalja szerző az abszolutizmus korát és mély bepillantást enged a két osztrák ministerium közötti harcra.

Sikerült a szerzőnek élénk képet festeni a „szászság vagyoni önkormányzatáról“ is. Chronologiai rendet ugyan némelykor nem tart az egymáshoz tartozó ügyek együtt tárgyalása végett. Látszik, hogy a beosztásánál küzdött a viszonyok bonyolultságával, így néhány ismétlést nem kerülhetett el.

A művet mindenkinek ajánlhatjuk, a ki bepillantást akar szerezni a mostan is még mint „közművelődési hatóság“ fennálló szász egyetem multjáról.

Connert János.

Magyar közjog.

Irta dr. *Kmetty Károly*, Budapest, 1900. Politzer Zsigmond és fia kiadása. Ára 8 korona.

A kiegyezés óta körülbelül hat nagyobb közjogi munka látott napvilágot. Képviselőházi tárgyalásainkat, politikai életünket a közjogi kérdések dominálják, s az említett művek mellett kötetekre menne az a sok kisebb-nagyobb értekezés, mely folyóiratainkban megjelent. Mialatt a külföldön már a nagy gazdasági kérdések léptek előtérbe, nálunk a közjogi megtartotta vezérszerepét, nem hiába nevezik a magyart *Werbőczy* nemzetének.

S hogy az eddig megjelent munkák dacára sincs még kimerítve minden kérdés, (noha ha valami, úgy a közjog majd minden része bő és sokoldalú megvilágításra talált), mutatja az, hogy az előttünk fekvő munka szerzője oly szempontokból kiindulva írhatta meg művét, hogy megtaláltuk benne azt, a mi közjogi irodalmunkban nélkülözhetetlenné teszi, s az újság és érdekesség, de legfőképen az *eredetiség* becsével ruházza föl.

Eredeti, mert bár tárgyilagos szempontból tekint végig a közjog mezején, azt saját felfogásának eredeti és önálló fényével világítja meg. Nézetei mentek, sőt sokban eltérők attól, a mi a napi politika felfogása. Áthatva attól a tudattól, hogy a cathedrának biztos és védett helynek kell lennie, a hová ne érjenek föl a politika hullámcsapásai, szabadon érvényesíti legjobb tudományos meggyőződése szerinti felfogását. Ez az eredetiség az, a mi munkáját becsessé teszi, párosúlva higgadt fölfogásával, okfejtő és nyugodt érvelésével.

Az Ausztriával fönnálló közös viszonyaink szabályozása, a kvóta megállapítása, az alap, melyen a közös ügyekhez való hozzájárulásunk ezen arányát kiszámíthatjuk, a delegáció, Horvátország közjogi helyzete stb. mind oly dolgok, a melyekről évről-évre hosszú viták folynak, s az uralkodó felfogás, mely más aera és újabb idők alatt másként változhatik, könnyen terelheti az író tollát az elfogultság irányába. Az ellen-tétes felfogások között objektív álláspontot foglalni el nem könnyű feladat, és tagadhatatlan érdeme a szerzőnek, hogy elválasztja a tudományt a politikától, és a kényesebb kérdésekben sem vonakodik attól, hogy nyíltan és határozottan foglaljon állást.

Hogy munkájának sajátosságaiból néhányat kiemeljünk, éles disztinkcióval mutat reá arra, hogy a *pragmatica sanctio* voltaképen *nemzetközi jellegű alapszerződés*, a mely megkülönböztetés az 1723. I. és II. tvezikkből önként következik. (Egy *Reflexiones in Articulis* című osztrák kézből eredő munka, — a bécsi áll. levéltár egyik fasciculusában, — maga is *contractust* említ.) Az alázatos és kerestt zavó törvényből világosan domborodik ki a nemzet szabad rendelkezési joga a nőág örökösödésében, és a szabad választás elvének föntartása, annak kiemelésével, hogy a szent korona országai együttesen, elválaszthatatlanúl, fölbonthatatlanúl és kölcsönösen birtoklandók.

A „Horváth-Szlavon országos illetőség“ kifejezést több politikusunk használta, bizonyára a nélkül, hogy észrevenné e mondás súlyát. Pedig a szigorú disztinkció elmulasztásával máris veszélyes fegyvert adtunk azok kezébe, a kik külön Horvátországot szeretnének látni, mert ez a kifejezés, a melyet magyar író egész ártatlanúl vett tolla hegyére, az *egységes magyar állampolgárság* fogalmát osonkítja meg.

Kiemeli, hogy az 1885: XII. tvezikk értelmében a főrendiháznak választott tagjai is vannak, s a míg e testület fönnáll, bár születésre alapított rendi szervezétével kiáltó kontrasztot képez szemben a jogegyenlőség intézményeivel, e törvény jogot ad választott tagokkal bővíteni azok sorát, a kiket nem az egyéni reátermetség, a jogegyenlőség e legszebb és legnemesebb privilégiuma, hanem a születés véletlensége emelt honfitársai fölé.

Arra int, hogy törvényeinkben biztosított jogainkat, a mit véres és békés idők törvényhozói nemzetünk közkinésévé tettek, ne hagyjuk feladásba merülni, és szabatos, hű törvénymagyarázattal örködjünk azok oszonkítatlan épsége fölött.

Meleg hazafias érzés hatja át a józan gondolkodással, és nyugodt, megfontolt ítélettel írott munkát. Az éles distinkciókat itt nem minősíthetjük szórszálhasogatásnak, mert közjogunk világos interpretatioja elsősorban álló érdek. Szolgálatot tett ezáltal nemcsak a jogásznak, és történetírónak, hanem a politikusnak és magának a nagyközönségnek is, melynek szüksége van a politikán kívül álló szerző higgadt megfontolással írott munkájára, a melyhez bizalommal fordulhasson. Úgy hisszük, a munka ezzel elérte célját, s közjogi irodalmunk általa értékesen gyarapodott.

T. B.

Amerikai bölcsészeti tanulmányok.

William James: Der Wille zum Glauben und andere popularphilosophische Essays. Ins Deutsche übertragen von Dr Th. Lorenz. Stuttgart, Frommanns Verlag, 1899. Mk. 3. S. XVI+196.

A kitűnő pszichológiájáról (*Principles of Psychology*, 2 vols., Boston, 1890) a szakemberek előtt előnyösen ismert szerző, a régi és híres Harvard-egyetem philosophiai tanára egyike a modern amerikai philosophia legkiválóbb képviselőinek, s a fordítónak köszönettel tartozunk, hogy a könnyebben megközelelhető német nyelv útján alkalmat adott arra, hogy e minden ízében eredeti gondolkodóval megismerkedjünk. Az itt közlött tanulmányokban a bölcsészet legmagasabb problémáit fejtegeti James: *a hit és tudás, a gondolkodás és élet viszonyát*. Alláspontja egészséges visszahatás a yers, rideg természettudományi felfogás ellen, idealistikus világnézet positívista alapon. Az emberi léleknek nem elegendő a tudományos megismerés, és pedig azért, mert az nem ér el a dolgok végéig; így rá vagyunk szorítva, hogy gondolatokat alkossunk magunknak a világegyetemről, melybe mi is beletartozunk, hogy a tudománytól megismert tényeket értelmezzük, magyarázzuk. Ez értelmezésben az az *akaraté*, életünk irányzója a főszerep, mert a világfelfogás mindig az egyéni gondolkodás, elhatározás dolga. Ha pusztán szemlélői volnánk a természet tünetényeinek, megelégedhetnénk a tudományos megismeréssel, de mi részesei, tevékeny szereplői vagyunk az életnek, sőt megteremtői a szellemi és erkölcsi világnak; — nekünk tehát föltevésekre, gondolatokra van szükségünk, melyek lelkünknek erőt és irányt adjanak, melyek alapján a szellemi és erkölcsi világot tovább fejleszthessük, s a természeti világgal harmoniába hozhassuk. Itt fonódik össze a hit a tudományval, mert e gondolatok, e föltevések már a hit körébe tartoznak. E hit, ez idealistikus világfelfogás jogosultságát, sőt szükségességét fejtegeti James az itt közlött essayokban, fejtegeti nem annyira dogmatikus, mint inkább skeptikus alakban, telve kételylyel a természettudományi megismerés iránt, mely azt hiszi, hogy a tények egymásutánjának kiderítésével (ah mennyi